

Intervju zagrebačkog nadbiskupa Dražena Kutleše

Razgovarala: prof. dr. sc. Blaženka s. Valentina Mandarić

Započeli smo adventski hod – duhovnu pripremu za slavlje Kristova rođenja. U ozračju došašća razgovarali smo s mons. Draženom Kutlešom, zagrebačkim nadbiskupom, o važnim crkvenim i društvenim događajima. Uz redovite obveze zagrebački nadbiskup prošlih je mjeseci sudjelovao u brojnim redovitim i izvanrednim crkvenim i građanskim događajima: završno zajedanje Sinode u Rimu, primanja različitih delegacija, Lectio magistralis na Sveučilištu u Zagrebu, euharistijsko slavlje u Vukovaru u prigodi Dana sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dana sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje.

1. Od samih početaka aktivno sudjelujete na Sinodi. U listopadu je završilo drugo zasjedanje Biskupske sinode i objavljen je Završni dokument. Iz Vaše perspektive, koji su novi iskoraci u životu Crkve nakon Sinode i koliko će »sinodalna vizija« biti ostvariva u mjesnim Crkvama?

Sinoda o sinodalnosti predstavlja duboko duhovno iskustvo Crkve kao naroda Božjega u hodu s Kristom. Smjernice koje

donosi Završni dokument Drugog zasjedanja Sinode plod su molitvenog razlučivanja, dijaloga i zajedništva te su poziv Crkvi da zajedništvo, sudjelovanje i poslanje nastavi živjeti kao temeljna obilježja svoga identiteta.

Novi iskoraci u životu Crkve nakon Sinode očituju se u nekoliko ključnih aspekata. Prvo, naglašena je potreba za većim uključivanjem svih članova Crkve, osobito laika, žena i mladih, u proces razlučivanja i dono-

Fotografije: Bernard Čović

šenja odluka. To nije pitanje samo formalnog uključivanja, nego zajedničkog prepoznavanja Duha Svetoga koji djeluje kroz svakoga od nas. Drugo, Završni dokument ističe važnost pastoralne blizine, posebno prema onima na rubovima društva i Crkve.

Što se tiče ostvarivosti »sinodalne vizije« u mjesnim Crkvama, potrebno je razumjeti da se sinodalnost ne ostvaruje samo kroz institucionalne promjene, već ponajprije kroz duhovnu i kulturnu obnovu. U našem kontekstu to znači jačanje povjerenja i zajedništva na razini biskupija, župa i različitih zajednica. Ključnu ulogu u tome imaju pastoralni radnici, osobito svećenici i katehete, ali i svi vjernici koji su pozvani aktivno sudjelovati u životu Crkve.

Izazovi svakako postoje, posebice zbog raznih društvenih i kulturnih pritisaka, ali vjerujem da je sinodalnost put koji Bog danas otvara pred Crkvom. To je poziv na obraćenje koji zahtijeva strpljenje, poniznost i povjerenje u Božje vodstvo. Sveti je Pavao to lijepo izrazio u Poslanici Efežanima: »Sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostojno poziva kojim ste

pozvani! Podnosite jedni druge u ljubavi« (Ef 4,1-2).

U mjesnim Crkvama sinodalna vizija može se konkretizirati kroz redovite pastoralne procese, kao što su župna vijeća, pastoralne sinode i obiteljska zajedništva, ali i kroz jačanje svijesti da smo svi pozvani biti dionici Kristova poslanja u svijetu. Važno je ne zaboraviti da svaki korak na tom putu treba biti prožet molitvom i oslanjanjem na milost Duha Svetoga. Sinodalnost nije krajnji cilj, već put koji nas vodi prema potpunijem življenju Kristova evanđelja.

2. Polazeći od sinodalnih smjernica, iskustava i prijedloga koje su sudionici iznosili iz različitih crkvenih konteksta za vrijeme sinodalnih zasjedanja, kako procjenjujete stanje Crkve u Hrvatskoj?

Crkva u Hrvatskoj, duboko ukorijenjena u bogatoj tradiciji vjere i kulture, suočava se s mnogim pitanjima sličnim onima u drugim dijelovima svijeta, ali naravno, ima i vlastite specifičnosti.

Jedna od jasnih poruka sinodalnog procesa je poziv na slušanje i zajedničko rasu-

divanje pod vodstvom Duha Svetoga. Taj proces, koji Crkva započinje unutar svojih struktura, osposobljava je i za dijalog s društvom u cjelini. Hrvatski kontekst karakterizira snažna vjernička tradicija, ali i izazovi sekularizacije, individualizma i demografskog pada. Tijekom sinodalnih zasjedanja često se isticala potreba za jačanjem zajedništva i stvaranjem prostora gdje će vjernici osjećati da su doista »kod kuće«. U tom smislu Crkva u Hrvatskoj mora intenzivnije raditi na osnaživanju župnih zajednica kao mjesta susreta, molitve i djelotvorne solidarnosti.

Također, posebno se ističe važnost uključivanja mladih. Oni su nositelji budućnosti, ali se često osjećaju marginalizirano ili nezainteresirano za Crkvu. Novi oblici pastorala, bliski njihovom jeziku i iskustvima, trebali bi nastati iz zajedničkih napora, angažmana i samih mladih. Kao što je često spominjano u sinodalnim diskusijama, mladi traže autentičnost i svjedočanstvo, a ne samo strukture i običaje. Potrebno im je povjerenje i podrška da bi kreativnost koja im je svojstvena postala darom za cijelu vjerničku zajednicu.

Drugi izazov koji Crkva u Hrvatskoj prepoznaje jest odgovornost prema obitelji. Obitelj je »kućna Crkva« i temelj društva, ali danas se suočava s brojnim prijetnjama, od ekonomskih teškoća do kulturnih pritiska koji dovode u pitanje same temelje braka i obiteljskog života. Crkva mora nastaviti pružati podršku obiteljima kroz pastoralne programe, duhovnu formaciju i konkretnu pomoć.

Konačno, važno je naglasiti i potrebu za svjedočanstvom solidarnosti. Hrvatski narod ima bogato iskustvo međusobnog pomaganja u vremenima krize, a taj duh zajedništva treba se još snažnije očitovati u životu Crkve. Sinodalne smjernice pozivaju nas na veću osjetljivost prema siromašnima, marginaliziranim i ranjivim u našem društvu, jer: »Tako i vjera: ako nema djela, mrtva je u sebi« (*Jak 2,17*).

Stoga se može reći da Crkva u Hrvatskoj ima duboke duhovne i kulturne resur-

se da odgovori na izazove ovog vremena, ali to zahtijeva neprestano obraćenje, otvorenost za promjene i oslanjanje na pomoć Duha Svetoga. Naša je zadaća, kako je naglašeno u sinodalnim dokumentima, izgraditi Crkvu koja je sve više »učiteljica slušanja«, spremna oslušivati glas Duha kroz riječi, potrebe i molitve naroda kojemu služimo.

3. Neki očekuju da će jedan od plodova Sinode biti veća zastupljenost sloboda i demokracije u Crkvi. Je li primjereno koristiti demokraciju kao sinonim za sinodalnost Crkve?

Demokracija i sinodalnost počivaju na različitim temeljnim načelima. Demokracija, u svojoj biti, označava vladavinu naroda gdje većina odlučuje putem glasovanja. Sinodalnost, s druge strane, ne podrazumijeva mehanizme odlučivanja većine, nego zajedničko razlučivanje kroz molitvu, dijalog i oslušivanje Duha Svetoga.

To razlučivanje ne teži postizanju kompromisa među različitim ljudskim mišljenjima, nego otkrivanju Božjeg plana za Crkvu.

U tom procesu svatko ima svoj doprinos, ali uloga učiteljskog autoriteta Crkve ostaje nezamjenjiva.

Stoga, pojam demokracije nije prikladan sinonim za sinodalnost Crkve. U sinodalnom hodu, sloboda se ne shvaća kao autonomija pojedinca, već kao sloboda za zajedništvo i služenje. To je sloboda koja izrasta iz odgovornosti prema mističnom Tijelu Kristovu koje zajedništvo živi kao svoj konstitutivni element, i u kojemu svaki član ima svoj nezamjenjivi dar, ali uvijek u podložnosti Kristu, koji je glava Crkve. Demokracija, iako korisna u svjetovnom upravljanju, često vodi prema podjeli na većinu i manjinu, dok sinodalnost traži jedinstvo u različitosti, odražavajući riječi svetog Pavla: »Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan krst!« (Ef 4,5).

4. U prigodi obilježavanja 150. obljetnice djelovanja modernoga Zagrebačkog sveučilišta održali ste *Lectio magistralis*. U izlaganju ste tematizirali najvažnija egzistencijalna pitanja: pitanja o čovjekovom podrijetlu, naravi, smislu, moralu i konačnoj sudbini. Čime je motiviran Vaš izbor ovih tema?

Izbor tema za *Lectio magistralis* na obljetnici Zagrebačkog sveučilišta motiviran je temeljnom željom da se pokrene dijalog o pitanjima koja nadilaze granice pojedinih akademskih disciplina, ali su prisutna u srcu svake od njih i u srži čovjekove egzistencije. Ta su pitanja izabrana jer predstavljaju trajnu i univerzalnu čovjekovu potragu za razumijevanjem vlastitog postojanja, a istovremeno upućuju na neraskidivu povezanost vjere i razuma u toj potrazi.

Sveučilište, kao prostor intelektualne slobode i kritičkog promišljanja, idealno je mjesto za suočavanje s ovim pitanjima. Upravo je akademska zajednica pozvana istraživati svijet kritičkim umom i otvorenim duhom, prelazeći granice empirijskog u područje duhovnog i ontološkog. Ovim se izlaganjem htjelo podsjetiti da nijedna znanstvena disciplina ne može sama odgovoriti na navedena pitanja, već je potreban dijalog između filozofije, teologije, prirodnih znanosti i društvenih humanističkih disciplina.

Izbor tema također odražava zabrinutost zbog onih procesa sekularizacije kojima se

vjeru i transcendenciju nastoji potpuno isključiti iz znanstvenog i kulturnog promišljanja. Htjelo se skrenuti pozornost na opasnost da obrazovni sustav postane intelektualno osiromašen, ograničen na materijalističku i reduktivnu sliku čovjeka zanemarujući nadnaravnu dimenziju ljudske osobe. Takvo stanje ima ozbiljne posljedice jer se tiče načina na koji oblikujemo društvo, kulturu i samopouzdanje novih generacija.

Dublji razlog ovog izbora leži u uvjerenju da kršćanska antropologija nudi najcjelovitiji odgovor na spomenuta pitanja. Ona polazi od uvjerenja da je čovjek stvoren na Božju sliku i da posjeduje dostojanstvo koje nadilazi svaku utilitarnu ili relativističku logiku. Želio sam podsjetiti na perspektivu u kojoj se znanstveno istraživanje i kršćanska vjera ne isključuju, već međusobno obogaćuju. To je papa Benedikt XVI. često isticao i svjedočio, kako u svome teološkom promišljanju, tako i u svojoj pastirskoj službi.

Na kraju, cilj je bio ukazati da ova pitanja nisu samo filozofska, nego duboko osobna i životna. Oni koji se suoče s njima otkrivaju da autentični i cjeloviti odgovori na njih

nisu samo intelektualna istina, nego imaju praktičnu vrijednost jer nas vode prema našoj konačnoj sreći, koju sveti Augustin opisuje riječima: »Za sebe si nas stvorio, Bože, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u Tebi« (*Ispovijesti*, I, 1). U tom duhu, vjerujem da akademska zajednica, posebice ona na našem Sveučilištu, ima posebnu odgovornost promicati dijalog koji gradi kulturu razumijevanja, zajedništva i traženja istine.

5. Smatrate li da u našem društvu postoje »ozbiljne ili pogubne ugroze« naravnoga čovjekovog identiteta? Po Vašem mišljenju, što i tko današnjem čovjeku »krade« smisao nudeći mu njegove surrogate?

Naše društvo suočava se s nizom ozbiljnih ugroza koje dolaze kako iznutra, kroz gubitak svijesti o vlastitom dostojanstvu i naravi, tako i izvana, kroz društvene, kulturne i ideološke pritiske koji nude iskrivljenu sliku čovjeka.

Jedan od ključnih problema jest gubitak oslonca na objektivnu istinu o ljudskoj naravi i dostojanstvu. U ozračju relativizma, kako je upozoravao papa Benedikt XVI., čo-

vjek se sve više promatra kao biće koje je podložno promjenjivim društvenim normama i ideologijama, a sve manje kao stvorenje s neotuđivim dostojanstvom, stvoreno na Božju sliku.

Ono što današnjem čovjeku »krade« smisao jest kultura konzumerizma i zabave koja sve dublje zahvaća suvremeno društvo. Umjesto traženja autentičnog smisla i transcencije, čovjeku se nude surrogati u obliku materijalnog uspjeha, površne zabave i prolaznih zadovoljstava. Ova ponuda često ostavlja prazninu, jer zanemaruje duhovnu dimenziju čovjekova bića. Uz to, mediji i društvene mreže stvaraju površne i često lažne slike uspjeha i identiteta, potičući kulturu usporedbe, zavisti i nesigurnosti. Na digitalnim platformama identitet se često reducira na sliku ili brend, dok prava ljudska osobnost ostaje nepoznata i zapostavljena. Time se čovjek ne otuđuje samo od svoje duboke biti, već i od zajedništva s drugima, jer virtualni svijet ne može zamijeniti autentične odnose.

Ideološke struje koje negiraju objektivne razlike između muškarca i žene, prirodni zakon i temeljne moralne vrijednosti također unose konfuziju u čovjekov identitet. Umjesto da se prihvati kao stvorenje s jasno određenom naravi, čovjek kreira i mijenja vlastiti identitet zanemarujući naravne datosti, što ga preopterećuje teretom iluzorne autonomije.

U konačnici, sve ove ugroze imaju zajednički korijen u udaljavanju od Boga. Kada se ukloni Bog kao izvor istine i smisla, čovjek ostaje prepušten samome sebi, što neizbježno dovodi do krize identiteta i vrijednosti. Rješenje ove krize nije u površnim reformama ili dodatnim surrogatima, već u povratku istini o čovjekovoj naravi i njegovu dostojanstvu.

U društvu koje je često zaslijepljeno prividima Crkva ima nezamjenjivu ulogu svjedočiti istinu o čovjeku i njegovu pozivu na svetost podsjećajući da je u Kristu sadržana punina istine i smisla života (usp. Kol 2,9). U tome smislu, kršćanska antropologija nudi autentičan odgovor na koji je podsjetila i

nedavna Deklaracija *Dignitas infinita* Dikasterija za nauk vjere.

6. Živimo u eri koju mnogi nazivaju tehnološkom, u kojoj je čovjek izložen rizicima vlastitih tvorevina. Tu ponajprije mislimo na umjetnu inteligenciju. Uz njezine brojne prednosti u svrhu čovjekovog boljitka na različitim područjima, brojne su i zamke u koje čovjek svjesno i/ili nesvjesno upada. Koliko je važno ukazivati i promicati algoretiku u korištenju tehnoloških inovacija, osobito umjetne inteligencije?

Umjetna inteligencija donosi mnoge mogućnosti koje mogu unaprijediti čovjekov život na raznim područjima, od medicine i obrazovanja do komunikacija i zaštite okoliša. No, istovremeno smo suočeni s moralnim izazovima i opasnostima koji zahtijevaju ozbiljno promišljanje i odgovornost. Algoritmi koji upravljaju umjetnom inteligencijom nisu neutralni; oni odražavaju

vaju vrijednosti, prioritete i namjere svojih tvoraca. Ako se te vrijednosti ne temelje na univerzalnim moralnim načelima posljedice mogu biti štetne, uključujući diskriminaciju, narušavanje privatnosti, širenje dezinformacija i ograničavanje ljudske slobode.

Važno je da razvoj umjetne inteligencije bude transparentan, pravedan i usmjeren prema općem dobru. Algoretika, kao disciplina koja se bavi etičkim usmjeravanjem razvoja i primjene algoritama, postavlja granice kako bi se osigurala zaštita ljudskog dostojanstva, spriječila diskriminacija i očuvala sloboda pojedinca. Ona zahtijeva odgovornost svih koji sudjeluju u stvaranju i primjeni tehnologije da njezine učinke usmjere prema dobrobiti društva.

Crkva ima važnu ulogu u ovom procesu jer može pridonijeti oblikovanju dijaloga između tehnologije i etike. U enciklici *Laudato si'* papa Franjo podsjetio nas je na potrebu razvoja tehnologije u skladu s Božjim planom za čovjeka i za sav stvoreni svijet. Tehnologija treba služiti životu, a ne ga ugrožavati. Akademske institucije, posebno sveučilišta, imaju odgovornost uključiti etička promišljanja o tehnologiji u svoje programe kako bi se oblikovale generacije koje će razumjeti i odgovorno koristiti umjetnu inteligenciju.

Umjetna inteligencija nikada ne može zamijeniti žive ljudske odnose i vrijednosti poput ljubavi, suosjećanja i zajedništva. Stoga je važan odgoj za ove vrijednosti, kao i samodisciplina nadahnutu sviješću da tehnologija mora ostati sredstvo koje pomaže čovjeku da bolje služi Bogu i bližnjima. Što bi nam koristilo zadobiti čitav svijet, a životu svojemu nauditi? (usp. *Mt 16,26*). Promicanje algoretike, dakle, može pomoći da umjetna inteligencija ostane u službi istine, pravde i ljubavi, ali trud oko izgradnje autentičnih ljudskih odnosa je nezamjenjiv jer su ti odnosi okruženje koje pruža stabilnost i duhovno zdravlje.

7. Tema božićnog broja *Lađe je mudrost*. U jednom izlaganju na Hrvatskome katoličkom sveučilištu

ustvrdili ste »da nam nedostaju vrline i da nam nedostaje znanje o vrlinama«. Možemo li u današnjoj tehnološkoj i digitalnoj kulturi krepost mudrosti staviti u korelaciju s intelektualnom poniznošću? Ako da, u kojem smislu mogu biti sinonimi?

Mudrost i intelektualna poniznost duboko su povezane i mogu se promatrati kao sinonimi u određenim ključnim aspektima. Mudrost, kako je istaknuto u spomenutom izlaganju, nadilazi puko gomilanje informacija ili stjecanje tehničkog znanja; ona je ukorijenjena u sposobnosti da se sagledaju krajnji uzroci stvarnosti, prepoznaju temeljne vrijednosti i ispravno usmjere djelovanja. U tom procesu intelektualna poniznost igra ključnu ulogu jer otvara put k autentičnoj spoznaji.

Intelektualna poniznost, kako je naglašeno, znači svjesnost o vlastitim granicama i otvorenost prema drugima i prema Istini koja nas nadilazi. Bez te poniznosti, suvremeni čovjek riskira upasti u zamku iluzije da svijet počinje i završava s njegovim znanjem ili tehnološkim postignućima. Ponavljajući riječi svetog Ivana Pavla II., čuđenje je prvi impuls spoznaje, a ono proizlazi iz svijesti o veličini stvarnosti i naše ograničenosti u odnosu na nju. Poniznost je preduvjet da to čuđenje ne preraste u oholost, već da vodi prema mudrosti.

Mudrost se, stoga, očituje u sposobnosti da se intelektualna poniznost konkretizira kroz promišljanje i djelovanje. Ona nas uči da svaka autentična spoznaja započinje priznavanjem da smo sudionici većeg Božjeg plana, a ne njegovi tvorci. U kontekstu tehnološke i digitalne kulture ova povezanost postaje još važnija jer upravo danas svijet treba ljude koji znaju prepoznati granice tehnologije i etički je usmjeriti prema dobru.

Takav stav omogućuje čovjeku da se ne izgubi u tehnološkom napretku, već da ga koristi za izgradnju autentičnog, kreposnog i smislenog života, uvijek usmjerena prema Bogu, izvoru sve mudrosti.

8. Idemo ususret Božiću – blagdanu Kristova rođenja u kojem se na osobit način očitovala Božja mudrost, istina, ljubav i poniznost. Što biste poručili svima onima koji će se ovih dana klanjati, pjevati i diviti beskrajnoj Božjoj mudrosti očitovanoj u djetetu Isusu položenom u jaslama?

Svima koji će ovih dana stati pred jaslice, klanjati se, pjevati i diviti beskrajnoj Božjoj mudrosti očitovanoj u djetetu Isusu želim uputiti poruku nade, poniznosti i zahvalnosti. Božić je vrijeme kada se susrećemo sa čudom Utjelovljenja, Božjom odlukom da u Kristu, Riječi koja je tijelom postala (usp. /v 1,14), siđe među nas kako bi nas povratio našem izvornom dostojanstvu. Bog dolazi kao malo dijete, ne u sjaju i sili, nego u poniznosti i siromaštvu, pozivajući nas na promjenu srca i život u skladu s Božjom ljubavlju.

Promatrajući jaslice, razmatrajmo mudrost Boga koji ne traži raskoš, nego siromašno srce otvoreno za Njega. Klanjajući se djetetu Isusu, razmišljajmo o poniznosti Božje ljubavi koja se ne nameće, nego pozi-

va. Božić nas uči da istinska mudrost nije u ljudskoj snazi, bogatstvu ili znanju, nego u sposobnosti da se otvorimo Božjoj milosti i postanemo oruđe njegove ljubavi u svijetu.

Kristovo rođenje pokazuje da je svatko od nas pozvan na svetost, jer Bog nije prezeo ljudsku narav, nego ju je uzvisio. Skromnost prizora božanskoga Djeteta u jaslama poziva nas na poniznost i malenost – na prepoznavanje da smo stvorenja Božja, pozvana na zahvalnost i predanost u životu.

Hrvatska glazbena baština poznata je po mnogim božićnim pjesmama koje nas pozivaju na zbiljsko svjedočenje Božje blizine i nježnosti. Poput pastira i mudraca koji su došli klanjati se djetetu Isusu, neka naše pjevanje i naše klanjanje postanu poticaj za djelotvornu ljubav prema Bogu i bližnjemu. Božić nas uči da se Bog očituje u malim stvarima – u djetetu, u skromnim jaslama, u tihom noćnom svjetlu Betlehema – i poziva nas da ga tražimo u svakodnevnim trenucima našeg života. Činimo to otvorena srca i radost i mir Božića neće izostati.

Sretan i blagoslovljen Božić svima! Neka nam bude na radost i spasenje!